

A Kvassay Jenő Terv véleményezése

A Kvassay Jenő Terv tervezete (vitaanyaga) számos pozitív tulajdonsággal bír, de annak gondos áttanulmányozása után nyilvánvalóvá válik, hogy a tervezet egyik gerincét, és megvalósulása esetén a környezetre gyakorolt legnagyobb hatását a már évtizedekkel ezelőtt megfogalmazott és kidolgozott, a rendszerváltás utáni kormányzatok és a társadalom által már számtalan alkalommal visszautasított vízügyi tervek alkotják.

A vízgazdálkodás problémái nem sorscsapásszerűek, azt leginkább az elmúlt másfél évszázad koncepcionálisan hibás vízügyi szemlélete okozta, kezdve a Tisza szűk mederbe való leszabályozásától, a vizes területek mértéktelen lecsapolásán át, a Duna szűk hullámtérbe szorításán keresztül a bős-nagymarosi erőműrendszer építéséig. Ez mind olyan problémakör, amelyeket megfontolt és úgymond megalapozott vízügyi beavatkozások idéztek elő, és amelyeknek a levét most isszuk. És, amely szemlélettől szemmel láthatóan nem tudnak, de nem is akarnak szakítani a KJT megalkotói.

A tanulmányból kiderül, hogy a tervezet megalkotói szerint a hazai vízgazdálkodás fellendülésének alappillére, hogy kevesebb megkötéssel, korláttal tudjanak dolgozni. A jelenlegi szervezeti és jogszabályi háttérrel, amelyben környezet és természetvédelmi kontroll van, felszámolandónak tekintik, és elengedhetetlennek tartják, hogy a vizekkel kapcsolatos minden döntésben alapvetően a vízügyi csúcsszervezet szava legyen a döntő. Ezt elősegítendő, egy olyan szakmai és hatalmi struktúrát szándékoznak kialakítani, amely a vízügyet a rendszerváltás előttig jellemezte. A tervezet megalkotói felszámolandónak tartják, hogy jelenleg, idézzük: „A vízhez ma három kormányzati (miniszteri) felelősség tartozik” (75. oldal). A tanulmányban többször felbukkan az az igény, hogy szabadulni akarnak a környezetvédelmi kötöttségektől, azaz a környezet és természetvédelem befolyását kívánják csökkenteni, és vízgazdálkodási szakemberek – nagyrészt vízügyi mérnökök – kezébe adni a döntés jogát, hogy felülbírálják a környezet és természetvédelem ökológiai igényeit.

A Víz Keretirányelvre és a fenntarthatóságra számtalan alkalommal hivatkoznak a tanulmányban, mégis, a benne foglaltak – főleg a folyók és dombvidéki patakok esetében – szögesen ellentétesek azokkal.

A Víz Keretirányelv kimondja, milyen beavatkozásokat kell előnyben létesíteni vízfolyások estén. Idézzük:

„Mederrehabilitáció dombvidéki kis- és közepes vízfolyásokon:

Célja a mederforma átalakítása és a part menti növényzónák helyreállítása, illetve ehhez a morfológiai feltételek megteremtése (figyelembe véve a HA2 és a HA3 intézkedést is). A változatosság javítása (kanyargósság, változatos partviszonyok), csak a feltétlenül szükséges földmunkával, főként közvetett módszerekkel. Fenékküszöbök, fenékgátak, surrantók felülvizsgálata és átépítése. A vízfolyás rehabilitáció fontos eleme általában a megfelelő szélességű hullámtér, vagy a nyílt ártér létrehozása – ami történhet kisajátítással és/vagy földhasználat váltással”

„Nagy folyók szabályozottságának csökkentése:

Nagy folyók esetében a szabályozottság teljes megszüntetése általában irreális elképzelés. Felülvizsgálható azonban a műtárgyak működése, illetve érvényesíteni kell azt az alapelvet, hogy a megfelelően széles hullámtéren belül hagyni kell, hogy a folyó maga alakítsa medrét (a védendő értékek megfelelő biztonsága mellett).” ... „Az EU Árvízi Irányelve alapján készülő árvízi kockázati tervekben olyan megoldásokat kell alkalmazni, amelyek figyelembe veszik a VKI előírásait, az ökológiai szempontokat.” ... „Nagy folyók esetében a szabályozottság csökkentése inkább az jelenti, hogy nem építünk újabb partvédő műveket és keresztirányú műveket, hanem a széles hullámtéren belül hagyjuk a folyót magától alakulni ott, ahol ez nem veszélyezteti az árvízi biztonságot”

(A Víz Keretirányelv hazai megvalósítása, közreadja: VKKI, EDUVIZIG 2009.)

Ezen irányelvek megvalósítása helyett a Kvassay Jenő Tervben legnagyobb hangsúllyal a vízfolyások duzzasztása áll.

Patakok esetében:

Dombvidéki vízrendezés címszó alatt: „A patakok árhullámai elleni védekezés természetes eszköze a vízvisszatartás, a lefolyási intenzitás csillapítása: az agrotechnikai és erdészeti eszközökkel kombinált tározás. Csak a tározók nyújtanak lehetőséget a kellő, megelőző védelemre.” (15. oldal)

Folyók esetében a duzzasztás szükségességével több helyen találkozunk a KJT-ben:

Folyógazdálkodás címszó alatt: „Világszerte fontos eszközei a folyógazdálkodásnak a nagyműtárgyak”...”Másfelől az újak létesítése elutasítottságba ütközik. E 25 éve krónikus helyzetben kell túljutni a vízvisszatartást is előtérbe helyező folyógazdálkodás tervezhetősége érdekében.” (16. oldal) ... „El kell érni, hogy a vízvisszatartás hatékonyságának javítása, sőt érdemben történő lehetővé tétele, a szivattyúzás költségeinek csökkentése érdekében a nagyműtárgyak létesítésének szakmai alapokra helyezett értékelése végre politikamentesen megtörténhessen.” (67. oldal)

Síkvidéki vízrendezés címszó alatt: „Ennek keretében itt is felszínre kerül annak tisztázása, hogy a szivattyúzás alternatívájaként az emelt szintű vízterek létrehozását vállalja-e a társadalom.” (63. oldal)

Térségi vízszétosztás címszó alatt: „Szakmailag határozott véleményünk, hogy a szivattyús vízemelések helyett emelt szintű tározó terek (mesterséges, vagy erősen módosított víztestek) létrehozása, meder és oldaltározók létesítése vizsgálatra érdemes műszakilag értékelhető beavatkozási alternatíva. „

Részletes célkitűzések címszó alatt: „...illetve a Csongrádi vízlépcső építése napirendre kell kerüljön.” (68. oldal)

A tanulmány készítői láthatólag tanultak az Új Széchenyi Terv „hibájából”, ahol néven nevezték a Duna duzzasztását, nem kis felháborodást kiváltva ezzel, ők helyett, az „emelt szintű vízterek” és „nagyműtárgyak” elnevezést használják egyértelműen a dunai duzzasztókra célozva (Szigetköz, Nagymaros, Adony, Fajsz).

Mindenesetre látható, hogy a KJT tervezetében szó nincs a VKI-ban kívánatosnak tartott szabályozottság csökkentéséről. A KJT semmibe veszi, hogy a VKI szerint nem kívánatos újabb partvédő műveket és keresztirányú műveket építeni, vagy, hogy hagyjuk a széles

hullámtéren belül a magától alakulni a folyót, a KJT-ben a hangsúly a szabályozottság növelésén van.

Szemmel látható, hogy a KJT tervezetének megalkotói szerint a „fenntarthatóság” a folyamatos műszaki beavatkozást, a „vízviisszatartás” pedig a víz minél gyorsabban történő mesterséges tározókba való bevezetését jelenti.

Aggasztóak, de igen sokatmondóak a nagyvízi mederkezelésben kitűzött célok, ami leginkább a Víz Keretirányelvben nevesített értékek elpusztítását jelenti. A VKI szerint ugyanis a folyó építő munkája által spontán létrejövő szigetek, zátonyok és a rajta spontán szukcesszióval létrejövő vegetáció, valamint a folyót határoló ártéri ligeterdők védendő értéket képviselnek – ne feledjük, hogy a pl. hazai Duna-szakasz természeti értékekben jóval gazdagabb, mint a tőlünk nyugatra eső nagyrészt erősen leszabályozott felső Duna-szakasz. Épp ezek azok az értékek, amiknek a felszámolását a nagyvízi mederkezelési beavatkozások célul tűztek ki.

Az meg egyenesen megdöbbentő, és a józan mérték elvesztését jelzi, hogy a Natura 2000-es, az európai közösségi jelentőségű természetvédelmi rendeltetésű területeket ki akarják vonni a védelem alól – a Duna esetében csaknem az egész hazai Duna-szakasz Natura 2000-es terület, jelezve annak környezetvédelmi és természetvédelmi értékét. Mint a tanulmány írja: „A Natura 2000 területek kijelölését felül kell vizsgálni és az azon való gazdálkodást illetve műszaki beavatkozás összhangját, a vízgazdálkodás elsődlegességének biztosítása mellett kell folytatni” (65. oldal). Mindez természetesen összhangban van azzal, amit fentebb írtunk, hogy a tanulmány szerzői láthatólag szabadulni akarnak a környezetvédelmi kööttségektől, azaz a környezet és természetvédelem befolyását kívánják csökkenteni, a vízgazdálkodási szakemberek kezébe adva a döntést, hogy felülbírálják a környezet és természetvédelmi igényeket, és ennek érdekében még az uniós természetvédelmi rendszert is átírnák.

Meg kell jegyezni, hogy amíg a tanulmány szerzői szerint szükség lenne arra, hogy a társadalom pozitívabban értékelje a vízügy tevékenységét: „Gyenge a társadalmi érdekérvényesítő, érdekegyeztető képességünk és a társadalom is tájékozatlan” (40. oldal), addig a társadalomnak meglehetősen nehéz nemhogy beleszólni, de még bepillantani is – egyébként a társadalmat, a jövő generációját nagyon is érintő – vízügyi tervekbe. Példa erre a konkrét nagyvízi mederkezelések tervek, aminek a megtekintéséhez jogosultság, azaz felhasználónév és jelszó kell. Vagy például a magyar-szlovák határvízi tárgyalásoknak a szigetközi Duna-szakaszra vonatkozó része nem publikus, az nem található meg az interneten. A jelenlegi gyakorlat azt mutatja, hogy a vízügyi beavatkozások a társadalom számára megítélhetetlenek, már csak amiatt is, mert a tervezett műszaki beruházásokról tényleges információt szerezni meglehetősen nehéz. Emellett sokakban jogos kételkedést vált ki a vízügyi kommunikáció, hisz még a legnagyobb tájálakító, természetpusztító munka tömör jelentésében – amikor például egy fás patakból 45 fok rézsűszögű, fátlan csatorna válik – is odaírják a végére, hogy a beavatkozás a fenntarthatóság jegyében, és a VKI szellemében történt. A társadalmi megítélés az az, – és ez nem csak a vízlépcsővitákban, de a jelenlegi KJT-ben is megfigyelhető – hogy a mindenkori vízügyi vezetők hajlamosak a társadalom feje felett, a társadalom helyett dönteni azon kérdésekben, ami a társadalomra tartozik. Nem szakmai kérdés, hogy építsenek-e vízlépcsőt a Dunára, vagy inkább annak természetközeli állapotát őrizzük meg. Ezt a társadalomnak kell eldöntenie, mérlegelve a társadalmi előnyt és a hasznot, és ha a társadalom úgy dönt, hogy vízlépcsőt akar, akkor kell a vízépítő mérnököknek a duzzasztók tervét kidolgozni. Ha viszont a társadalom nem akar vízlépcsőket,

akkor a vízgazdálkodási szakembereknek nem „emelt szintű vízterek” elnevezéssel kell újból megpróbálkozniuk a duzzasztó építésével, mert ez garantáltan nem fogja a vízügyi szakma társadalmi elfogadottságát növelni.

Jellemzője a vízügyi gyakorlatnak, és ez a KJT-ben is megfigyelhető, hogy a tervezők hajlamosak egy projektbe összevonni a tényleges árvízi fenyegetettségéből adódó szükségszerű beavatkozásokat az ortodox, évtizedek óta kudarcot vallott vízügyi tervekkel. Így jelenik meg a KJT-ben is minduntalan az árvízi veszélyeztettség elleni küzdelem elválaszthatatlan részeként a folyók (Duna, Tisza) duzzasztása, holott köztudomású, hogy a duzzasztás nem csökkenti, hanem éppenséggel növeli az árvízi veszélyeztetettséget, amelyet csak újabb költséges kiegészítő (és környezetpusztító) beavatkozással lehet kompenzálni, az eredeti szintre visszaállítani. (És mielőtt valaki azt állítaná, hogy a tározók segítenek a nagy árvizek levezetésében, kérjük, hogy számolja ki, hogy a Duna 11.000m³/sec árvízi vízhozamnál mennyi idő alatt töltene fel egy negyed milliárd köbméteres tározót).

Összegezve:

A Kvassay terv jelenlegi tervezete a múlt század közepét idéző vízügyi mentalitás uniós konform csomagolású változata, amelynek egyik célja, hogy kikerülve a környezetvédelem, a természetvédelem és a társadalom valós igényeit – lásd duzzasztók megítélése –, más tárcák véleményét másodrendűnek kezelve a vízügy dominanciáját növelje, magának követelve mindazokat a döntési köröket, amely eddig a környezet- és természetvédelmet illették.

Elfogadhatatlan, hogy a vízügyet a környezetvédelem felé helyezték, mert ez azzal a hamis feltételezéssel jár, hogy a vízügy műszaki szakemberei birtokában vannak azoknak az ökológiai ismereteknek, ami alapján megalapozott döntést tudnának hozni. Illetve, elfogadhatatlan, hogy a XXI. században olyan fölösleges tudásként tekintsenek a környezet és természetvédelem szakembereinek tudására, amelyet ezirányú képzés nélkül is – vízügyi szakmérnöknek – felelősen lehet művelni. A vízügy képviselői a fenntarthatóságot egy szójátékkal fenntartottságra, műszaki fenntartottságra cserélték ki, és a műszaki fenntartottságot a fenntarthatóság szinonimájaként használják, ezzel is bizonyítva, hogy alkalmatlanok a környezet és a természet értékrendjének képviselésére, helyén való kezelésére.

A hazai vízügyben szemléletváltásra lenne szükség, amely szakít az 1950-es, 60-as, 70-es, 80-as évek vízügyi hagyományaival. A Kvassay Jenő Terv tervezete a rossz vízügyi hagyományokat kívánja folytatni, és a Víz Keretirányelv, valamint fenntarthatóság elvét hirdetve ugyanazt a vízügyi szemléletet kívánják visszaállítani, amely az 1950-1980-as években jellemezték a hazai vízügyet, pedig arra lenne szükség, hogy az elmúlt évtizedek helytelen vízgazdálkodási gyakorlatának káros következményeit kiküszöböljük.

Bár a KJT tervezetében csak a csongrádi vízlépcső van néven nevezve, de a jelenlegi KJT tervezetben lévő utalásokból egyértelmű, hogy az 5 szigetközi duzzasztó, a nagymarosi, adonyi, fajszi duzzasztó, valamint a Duna-Tisza csatorna is a tervek közt szerepel. Ez mind olyan terv, ami az 1950-es években vagy korábban keletkezett a természet leigázása és a

természet átalakítása nevében, és most a Kvassay tervben a VKI és a fenntarthatóság jelszava alatt akarják ugyanezt megvalósítani.

Véleményünk, hogy az a vízügyi vezetés, amely a XXI. században a környezeti kihívásokra leginkább csak a múlt század 50-es éveiben született vízügyi terveket tudja lerakni az asztalra, mert nem tud alternatívát felmutatni, alkalmatlan a feladatára.

A Duna Charta véleménye szerint a vízügy társadalmi, környezet- és természetvédelmi kontrolljának megerősítésére van szükség, főleg, mert látszik, hogy a Kvassay Jenő Terv megfogalmazói a folyóink, „kipucolását” és duzzasztását tartják egyik elsődleges céljuknak, súlyosan károsítva ezzel a Natura 2000-es területeket és a folyók még megmaradt, vagy spontán önfejlődésük során létrejött természeti értékeit.

Elfogadhatatlannak tartjuk, a vízfolyások menti Natura 2000-es területek átminősítését és a védettségi szintjének csökkentését, a folyókat övező ártéri ligeterdők degradálását, elpusztítását, a folyók változatosságát növelő zátonyok elkotrását.

Veszélyesnek és megengedhetetlennek tartjuk, hogy újra visszatérjenek a dunai duzzasztók ötletével, véleményünk szerint az ilyen kezdeményezéseket a leghatározottabban el kell utasítani. Nem duzzasztásra, hanem a VKI-ban megfogalmazott elvek tényleges megvalósítására van szükség.

Budapest,
2015. szeptember 14.